

„Szívvel és lélekkel kell írni...”

Martin Andersen Nexø

Magyarországon

Sajó Zalán

Eötvös József Collegium

Budapest, 2022. 04. 26.

Előszó

Szívvvel és lélekkel kell írni, és szeretni kell azokat a személyeket, akiket megelevenítünk. Ezért „az írónak és költőnek ki kell mennie a néphez, a munkások mellé kell állnia az üzemekben, meg kell ismerkednie a nép örömeivel és bánatával.

Ezekkel a mondatokkal fejezte be monológját Martin Andersen Nexø híres beszédét a Szikra Kiadó Andrassy úti dísztermében tartott beszédét 1951. február 27-én.

Ha a dán irodalomra gondolunk, a legtöbbünknek Hans Christian Andersen jut az eszébe. A világ nem nagy epikus művei miatt emlékszik rá, mint a *Rögtönző* vagy az *Lykke Per*, hanem a gyermekeknek írt romantikus meséivel. Az egész világon ismerik *A kis gyufaáruslányt* vagy a *Rút kiskacsát*. Ezek a mesék Magyarországon is népszerűek, olvasottabbak, mint a Grimm fivérek vagy La Fontaine meséi

Számos más író is világhírnévre tett szert. Szintén a romantika nagy alakja Søren Kierkegaard, a híres író és filozófus. Meg kell még említenünk Georg Brandest, a modern áttörés előfutárát és Nietzsche felfedezőjét. Henrik Pontoppidan a klasszikus modernség, és Karl Adolph Gjellerup pedig a modernizmus írójaként váltak az első Nobel-díjas dán írókká. A legismertebb dán író Karen Blixen, aki a *Volt egy farmom Afrikában* című regénye által tett szert általános ismertségre hazánkban. A kortársak közül Janne Teller nevét érdemes kiemelni, aki pedig a *Semmi* című könyvével vált világhírűvé.

Van azonban még egy név, mely sem a dán, sem a külföldi olvasóknak nem jutna eszébe azonnal. Martin Andersen Nexø sokáig népszerű szerző és politikai személyiség volt hazájában, mégsem vált soha olyan épszerűvé, mint külföldön. A sors ironiája, hogy végül külföldön kapta meg az igazi elismerést. A kis dán proletáriróbból a keleti blokk legnépszerűbb írója lett

Hogyan válhatott egy vidéki dán író híresebbé külföldön, mint a saját hazájában? Miért választotta inkább a külföldi száműzetést, mint az otthoni, békés életet?

1898-ban jelent meg első novelláskötete, mely a *Skygger*, azaz *Árnyékok* címet kapta. Ennél is nagyobb visszhangot váltott ki az 1899-ben megjelent *Det bødes der for*. Bár ez a regény sem jelent meg magyarul, Nexø magyar nyelvű életrajzaiban *Az élet ára* néven szokás hivatkozni rá. A cím tükörfordításban így hangzik: *Ezért bírságotlák meg*.¹

Második regénye, az 1900-ban megjelent *En moder*, azaz *Egy anya* már erős kommunista és feminista jegyeket is felmutat. „*A nőalakok költői erővel jelennek meg: olyan emberek, akik a falusi munkában, a természet és a nehéz életkörülmények elleni bátor harcban találják meg az élet szépségét és örömet.*”²

1902-ben jelent meg a *Dryss*, magyarul *Törmelék* című regénye. A történet pontosan követi a kommunista ideált, és jól illeszkedik Nexø korábbi regényei közé. A főhős, Karl Bauder és társai áldozatául esnek a kapitalizmusnak.

1 Aleksandr Dimsic: Martin Andersen Nexø f. Gellért György. Művelt nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 34. o.

2 Aleksandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 27. o.

1905 és 1909 között első nagyregényén, a négykötetes *Pelle Erorbrerenen* dolgozott. A regényt tanítómesterének, Henrik Pontoppidannek ajánlotta. Ez a regény juttatta Nexøt az elismert írók sorába, ettől kezdve meghatározó figura lett a dán közéletben. A nemzetközi hírnév azonban váratott magára.

Legnagyobb regénye, a *Ditte, Menneskebarn* 1917 és 1921 között íródott. Hasonló társadalmi regény ez, mely a századelős dán társadalom minden rétegét bemutatja egyetlen nő életén keresztül. Amellett, hogy részletesen bemutatja a korabeli élet minden nehézségét, Nexø egy akkor még újdonságnak számító új műfaj elemeit is belevitte a regénybe: az ellenutópiát.

Nexø számos kisregényt és novellát is hátrahagyott. Ezek egy részét 1921-ben tárta az olvasó elé, de a novellák keletkezéseinek dátumai nagy diverzitást mutatnak. Megtalálhatóak benne fiatalkori művei, köztük az 1896-os *Kenyér* vagy az 1897-es *A bolond*. Ezen a köteten kívül további kisregényei is megjelentek. Ezek közül a két leghíresebb a *Sorsjáték* és a *Szerencse*.

Az 1890-es évektől rendszeresen jelentek meg versei folyóiratokban, azonban csak 1926-ban jutott el odáig, hogy kötetben megjelentesse azokat. Bár költői szárnypróbálgatásainak ideje egybeesett a szimbolizmus és az impresszionizmus virágkorával, Nexø egyik irányzatnak sem lett a híve. Használja ugyan az allegóriát, mint költői eszközt, továbbá kedveli a hasonlatokat és a metaforákat, a szimbólumköltészetig sosem merészkedett el. Versei realizisztikusak, sokszor népiesek.

Alekszandr Dimsic életrajzi regényében számos versszak szövegét lejegyezte oroszul, ezek aztán Gellért György átírásában kerültek át magyarra.

*Ti nagy fehér szellőrózsák,
kedvesemhez hasonlítottok,
az ő két szép szemét látom,
mikor felém bólogattok³*

Dimsic cím szerint említi a *Népdal* című költeményt:

*Nem loptam én, nem is raboltam,
azért vagyok mezítlábos.
De Lasse fejében ez jár:
egy bátyám volt, dúsgazdag ember,
nem szívelhettem, ő se engem,
dőzsölt, míg Lasse robotolt,
hej, néki könnyebb sorsa volt...
Jóemberek, ma még nem ettem...
Az idősebb testvér:
Testvérem, halld meg szavam –
a költő így kiált –
Míg ott állsz, térdig vérben,*

*a szűk fedezékben,
házadban otthon
gaz csürhe lába tipor!....⁴*

Egy másik költeménye, melyek a II. világháború idején küldött Dániába:

*És jöjjön akármilyen, meg nem ingat,
jövőnk nem ijeszt, a karunk nem lankad.
Meghozza az újév – erős a hitünk! –
a békét, békét hozza meg nekünk!
Hazatérhet, akit még vár a fészek,
begyógyul a sok seb, némul a gyász.
Hiszen él még, nem pusztult el a föld!
Tavasszal újra virágba borul majd
és télen újra hóleplet ölt.
S legyen bár inség, zűrzavar,
fagy, éhség és ezernyi baj,
mi háborút nyomon kísér,
s kegyetlen harc minden falatér’ –
új világot épít
millió szorgos kéz,
dúsan terem újra a föld,
ha – – –
nem eresztjük kertünkbe a farkast,
ha az új béke világa lesz,
háborút senki se kezd!⁵*

Az írók többsége beleviszi saját élettapasztalatait a műveibe – Nexø esetében ez fokozottan igaz. Az *üres helyek utasai* című novelláskötetében számos olyan kisepikai művet is megjelentetett, melyekben E/1. személyben meséli el a történetet. Ezekben hol gyermekként, hol felnőttként jelenik meg önéletrajza, az *Erindringen* két kiadásban is megjelent magyarul. Magyarul először 1951-ben jelent meg *Emlékeim* címmel, Rényi Ervin fordításában, a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában. A

4
Budapest, 1953. 94. o.

5
Budapest, 1953. 95. o.

Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø f. Gellért György. Művelt nép Könyvkiadó,

Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø f. Gellért György. Művelt nép Könyvkiadó,

második kiadás 1972-ben látott napvilágot G. Beke Margit fordításában. Ennek a címe: *Keserű-édes iffúság*.

Az *Erindrigner* mellett számos egyéb műve ad támpontokat a szerző életútjára vonatkozóan. Különösen igaz ez a *Pelle Erorbreren*, illetve a *Morten hin Røde* című regényeire. Mind Pelle, mind Morten az író alteregói, különböző életszakaszaiban; Pelle még a fiatal, jó szándékú, de kiforratlan szociáldemokrata, Morten pedig egy érett kommunista forradalmár és író. Utóbbi mű már a Szovjetunióban keletkezett.⁶

Nexø maga így fogalmazott:

Az volt a szándékom, hogy a Pelle Erobreren egy nagy trilógia első része lesz, a Ditte Menneskebarn a második része. A harmadik rész pedig az új nemzedéket, Pelle és Ditte gyermekeit ábrázolja, akik (szüleikkel ellentétben) tudatos forradalmárok.

A *Morten hin Røde*-t Nexø memoárregénynek szánta, és két kötetben jelent meg.⁷ 1945-ben jelent meg az első rész, a *Morten hin Røde*, azaz magyarul a Vörös Morten. Három évvel később adta ki a második részt, mely a *Den fortabte Generation* címmel jelent meg. Ez a történet tartalmazza a legtöbb önéletrajzi elemet, a főszereplő Morten talán maga Nexø. A címszereplő már a *Pelle Erorbrerenben* is főszereplő volt. Bár Morten is a szívéen viseli a dán munkásosztály sorsát, ő maga szívesen tölti az idejét Berlinben. Ez már árulkodó jele annak, ami később bekövetkezett, azaz hogy Nexø Németországban telepedett le.⁸

Emellett egy másik, nem általa írt életrajzi könyv is elérhető róla magyarul. Az orosz Alekszandr Dimsic műve még 1951-ben jelent meg, még Nexø életében. Magyarra Gellért György fordította le. A könyv egészét áthatja a kommunista propaganda. Információ-értéke így is vitathatatlan.

6 Wimmer Imre: Martin Andersen Nexø In. Dunántúl Magazin, II. évfolyam 4. szám. 1953. – Látóhatár sorozat. 70. o.

7 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø f. Gellért György. Művelt nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 121. o.

8 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø f. Gellért György. Művelt nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 122. o.

Nexø és a keleti blokk

Nexø írói pályájának egyik újdonsága, hogy lerántotta a leplet Dánia valódi gondjairól.⁹ Művein keresztül betekintst nyerhettek az olvasók, mekkora küzdelmet jelent rengeteg dán családnak a mindennapi betevő előteremtése. A munkásosztály tagjai ettől kezdve felnéztek rá, és írói pályája kezdetén rendkívül népszerűvé vált. Azonban a dán kritikusoknak ez a fajta nyers írói nyelv nem nyerte el a tetszését. Az akkor még csak indulófélen lévő külföldi kommunista mozgalmak azonban példaképüknek tekintették a karizmatikus író, aki nem riadt vissza attól, hogy harcra szálljon a munkásokért. Kelet-Európa országai nyitottak voltak a Nexø/a dán szépíró művészetére, és ez a II. világháború végével csak egyre erősödött.

Az Oroszországot sújtó kezdve szíven viselte a formálódó Szovjetunió sorsát. Míg tartottak a harcok, a dán író Berlinben német nyelvű brossúrárt bocsátott közre *Az orosz gyermekekért* címmel. Amikor 1922-ben megalakult a Szovjetunió, az új szocialista-kommunista államszövetség, Nexø azonnal odalátogatott.¹⁰ Egyike volt az első európai íróknak, akik az új országban jártak. Murmanszkba érkezett, onnan Petrográdon át Moszkvába utazott, ahol részt vett a Komintern IV. Kongresszusán. A konferencián előben láthatta a szónokló Vlagyimir Iljics Lenint, melyre később meghatározó emlékként tekintett vissza. Ezután még négy hónapig utazgatott orosz vidéken.¹¹

Lenin 1924-es halála után Nexø írta meg a dán nyelvű nekrológot, illetve visszaemlékezést is írt *Láttam Lenint* címmel.¹² Bár gyászolja a Szovjetunió egykori vezetőjét, az utódjáról, Joszif Sztálinról szintén szuperlatívusokban beszél.

Nexø végül a II. világháború alatt hagyta el végleg Koppenhágát. 1939-ben Dánia és Németország megneemtámadási szerződést kötött. Ezzel egyidőben a német vezetés már elkezdte megszervezni a Weserübung-hadműveletet Dánia és Norvégia lerohanására.

1940. április 8-én a német hadsereg betört Dániába. Másnap reggel néhány dán ezred összecsapott a megszállókkal, de rövidesen ez a maroknyi csapat is megadta magát. Az akciónak mindössze néhány tucat halálos áldozata volt, többségük dán. Koppenhágában a Királyi Testőrség (Den Kongelige Livgarde) hasonló ellenállásra készült, amikor német bombázók kezdtek keringeni a város felett. X. Keresztély, hogy megkímélje a lakosságot a felesleges vérontástól, kapitulált. Ugyanakkor feltételként megszabta, hogy a belpolitikának szuverénnek kell maradnia. Hitler ezt elfogadta. Ennek a döntésnek fontos szerepe volt a zsidómentés során. A nyolcezer dán zsidó közül a legtöbbet sikerült eljuttatni a semleges Svédországba. A Holokauszt dán áldozatainak száma ötven körül mozog, ami egyedülálló a megszállt államok között.¹³

A kollaboráns politikusoknak ugyanakkor továbbra is eleget kellett tenniük bizonyos feladatoknak. Ezek egyike volt az ellenállás és a kommunista mozgalmak ellehetetlenítése. Mindenki, akiről felmerült, hogy szimpatizál a kommunizmussal, veszélyt jelentett. Ez alól Nexø sem volt

9 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953.

10 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 60. o.

11 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 78. o.

12 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 78. o.

13 <https://cmchant.com/operation-weserubung-the-german-seizure-of-denmark-and-norway/>

kivétel. Az idős író 1933 óta a Dán Kommunista Párt lelkes tagja volt, és baloldali nézeteit a nyilvánosság előtt sem titkolta. Idősebb gyermekei csatlakoztak az ellenállási mozgalomhoz.

1941. június 22-én Adolf Hitler nem csak a Szovjetuniónak, de valamennyi ország kommunista szervezeteinek is hadat üzent. Ugyanezen a napon több mint háromszáz dán kommunistát tartóztattak le. Nexø, aki négy nappal később ünnepelte a hetvenkettedik születésnapját, szintén köztük volt. Alekszandr Dimsic egyetlen mondattal jellemezte a börtönben töltött időt: „*a hitleristák arra törekedtek, hogy megrövidítsék az életét.*”

Néhány hét után azonban Nexøt váratlanul szabadlábra helyezték/elhagyhatta a börtönt. Dimsic feltételezése szerint az író barátai összefogtak össze és kiszabadították. A dán közhangulat nem fogadta el, hogy a hetvenéves író a nézetei miatt börtönbe zárják. Talán a hatóságok a botrány elkerülése végett a szabadon bocsátása mellett (állítmány).

A börtön megviselte Nexø egészséget, és szabadulása után azonnal kórházba kellett vinni. 1943-ra az író többé-kevésbé túl tudta tenni magát a nehézségeken, ám ekkor a politikai légkör ismét átalakult. Ahogy Hitler veresége egyre nyilvánvalóbbá vált, a náci vezetés egyre szigorúbban bánt a csatlósállamokkal. Úgy tűnt, az a szabadelvűség, ahogyan a dánokat kezelték, tarthatatlanná vált. 1943 nyaratól Németország újból csapatokat küldött Dániába, és elkezdődött a megmaradt zsidók, összesen ötszáz ember deportálása német koncentrációs táborokba. Az ellenállók ugyanakkor időben meg tudták menteni Nexø-t és családját, és 1943 őszén Svédországba juttatták. **Stockholmból** hamar tovább utazott. A háború végéig a Szovjetunióban maradt, ahonnan rádióüzeneteket és buzdító hangnemű cikkeket küldött Dániába. Itt fejezte be a *Morten hin Røde* című regényét.

1945 júniusában a hetvenhat éves író hazatért Dániába, ahol a munkásosztály kitörő örömmel üdvözölte. A Dán Kommunista Párt és a *Land og Folk* folyóirat szerkesztőségének munkatársai a koppenhágai Felled-parkban rendeztek ünnepélyt Nexø tiszteletére. A visszatérés öröme nem tartott sokáig. Dánia hamarosan csatlakozott a NATO-országokhoz, és a Marshall-segélynek köszönhetően elindult a gazdaság helyreállítása.¹⁴ A hithű kommunista szerző számára fájdalmas fordulat volt ez. Nem érezte már magát otthon. Ez már nem az ő Dániája volt.

Az író korábban már számos utazást tett az új államban, a Német Demokratikus Köztársaságban, ahol a nagy kommunista értelmiségit tárt karokkal fogadták. Itt végre megkapta azt a tiszteletet és tömjénezést, melyet saját hazájától nem. 1949-ben a Lipcsei Egyetem, majd a Mecklenburg-Vorpommern tartományban található Greifswaldi Egyetem díszdoktorává avatta.

Bár ekkor már nem élt Dániában, Koppenhágában népünnepeket rendeztek az író nyolcvanadik születésnapjának megünneplésére 1949-ben. Ötvenezer ember vett részt a mulatságon, és számos illusztris személyiség is az üdvözlését küldte. Köztük volt Halldór Laxness izlandi író, Pablo Picasso spanyol festő és Mao Ce-tung kínai elnök is.¹⁵

Max Seydewitz, aki 1947-től 1952-ig volt Szászország miniszterelnöke, nyíltan megkérte az író, hogy költözzön Szászországba. Nexø elfogadta a meghívást. 1951-ben előbb Radebeul kisvárosában, majd Drezda Wießer Hirsch, azaz Fehér Szarvas nevű negyedében telepedett le felesége és fiatalabb gyermekei társaságában. Az idősebbek Dániában maradtak. Élete utolsó éveit utazgatással töltötte. 1953-ban Drezda díszpolgárává, és a helyi egyetem is a díszdoktorává avatta. Legújabb elismerésének azonban nem örülhetett sokáig. Még ugyanebben az évben elhunyt Drezdában.¹⁶ Nyolcvannégy éves volt.

¹⁴ <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/marshall-planen-european-recovery-program/> Utolsó belépés: 2022. 11. 8. 00:31

¹⁵ Michael Kuttner: Egy férfi, aki vörösnek látta a világot (En mand ser så rødt), 2004. <https://www.berlingske.dk/kultur/en-mand-der-saa-roedt> | Utolsó belépés: 2022. 05. 03. 0:30.

¹⁶ Háy Gyula: Martin Andersen Nexø (nekrológ) In. *Élet és irodalom*, 1954. június 5.

Nexø és Rákosi Mátyás

Tudjuk, hogy Nexø számos kelet-európai ország mellett Magyarország sorsát is a szívéen viselte. A magyar politikai események, különösen a kommunista pártot ért atrocitások hírei többször helyet kaptak a híres dán kommunista lap, a *Land og Folk* hasábjain. Amikor az író meghívták a szovjet írók 1934-es kongresszusára, beszédében kitért „jóbarátja”, Rákosi Mátyás helyzetére.

Az egész világnak meg kell tudnia, hogy milyen rettenetes terror dühöng Magyarországon. A kitűnő harcos és kitűnő ember, Rákosi Mátyás, már közel kilenc esztendeje van ott bebörtönözve. Rákosi barátom. Jól ismerem. Igazán kiváló ember. Mikor kilenc esztendő előtt az életére törtek, az egész világ, a világ minden tisztességes embere tiltakozott és ez a tiltakozás megmentette Rákosi életét. Most ki kellett volna szabadulnia. És ahelyett új port kezdenek ellene. Ez vadállati dolog. Ez rosszabb, mint egy halálos ítélet, kegyetlenebb, mint egy kivégzés, Elemi dolog, hogy hava laki a büntetését kitöltötte, szabadon kell engedni. A legkegyetlenebb, legállatiabb kínzás valakit lassan megölni. 200 esztendő előtt egy dán politikust halálra ítélték, azután megkegyelmezték neki, életfogytiglani fegyházra változtatva a büntetést. — A kegyelem kegyetlenebb, mint a büntetés, válaszolt az elítélt. Minden poklot meg kell mozgatni, hogy a nagyszerű embert, Rákosit megszabadítsuk. A római komédiát, ahol vadállatok elé dobták a keresztényeket, nem szabad megismételünk. Az egész világ színe előtt kell megbélyegeznünk a magyar hőhérokat.¹⁷

A *Kis Ujsag* Réti László, a Munkásmozgalmi Intézet tájékoztatása nyomán a következőképpen írta le az író és a politikus első találkozását.

Rákosi Mátyás és Andersen Nexø igen régi barátok és többször találkoztak egymással. A magyar forradalom bukása után a fasiszmus előtti Olaszországban is össztalálkoztak, majd Weimarban. Az egyik weimari utcán Nexø felismerte s nagy ovációval köszöntő Rákosit. Rákosi némán intett a világhírű író felé s ekkor értette meg Nexø, hogy olyan politikai menekülttel van dolga, akit nem lett volna szabad a nyílt utcán felismerni.

Nexø értesülései helyesek voltak azzal kapcsolatban, hogy Rákosi 1925-től a börtönbüntetését töltötte, így valószínűsíthető, hogy leveleztek. Erről maga Rákosi is említést tesz egy, a fivérének írt levelében.

Ma három hete kaptam egy képeslapot Andersen Nexøtől, amelyben Dániába hív. Írd meg neki, hogy előbb ki kell szabadulnom innen. Ha nem volna olyan körülményes és bizonytalan a dolog, én magam írnám meg neki.

A *Kis Ujsag* további részleteket is elárult kettejük kapcsolatáról.

Nexø egyébként a Horthy-Magyarország idején sűrűn küldött könyveket Rákosi Mátyásnak a körteibe, áruit, természetesen. Rákosi nem kapott meg Nexø nem értette meg, hogy a Rákositól kapott írásokban és üzenetekben miért nincs szó e könyvekről. Bizonyára nem jól voltak megcímezve a könyvek.” — mondotta akkor Illés Bélának, aki segített a címzésben. Bizony, hiába címeztük meg jól, Rákosi Mátyás nem kapta meg a küldeményeket. S mikor kiszabadulása után Moszkvára megérkezett, elmondotta, hogy a könyveket nem továbbították, de maga az a tény is jólesett, hogy Nexø gondolt rá.

A Szabad szó március 1-i száma az alábbi információkat közölte a két elvtárs kapcsolatáról.

„Erősebb lett a hitem, közelebb hozott a harchoz..

Rákosi Mátyás és Andersen Nexö kapcsolatai

A „Szikra” ünnepi estét rendezett Martin Andersen Nexö tiszteletére. Az esten megjelentek az Írók, az vizeinek küldöttei, a sztahanovisták, élmunkások, a néphadsereg katonái.

Tamás Aladár, a Szikra vezérigazgatója üdvözölte a nagy dán író, majd Illés Béla ismertette Nexö életpályáját.

„Szívesen látom a királyt padlásszobámban..

— Nexö — mondotta Illés Béla — a jövő útjait bevilágító fényesség hordozóinak s a vezérnek, Leninnek kötelezte el magát egész életére, minden szavával és tetteivel.

Amikor 1906-ban megjelenik „Hódító Pelle” című regénye, Lenin táviratban üdvözli őt, a nyugat-európai proletariátus nagy nevelőjét.

A továbbiakban Illés Béla ismertette Nexö küzdelmeit. Elmondta, hogy amikor a dán király meghívta Nexöt, így válaszolt: „Ha a király találkozni akar velem, szívesen látom padlásszobámban, vagy a szakszervezetben, ahol dolgozom.”

— Elsők között volt, — folytatta Illés Béla, — akik az első világháború kitörésekor állást foglaltak az imperialista háború ellen. Dánia náci megszállása idején a Szovjetunióba ment és onnan harcolt népe elnyomói ellen ott áll ma ed a békéért, a demokráciáért, a szocializmusért folytatott harc első vonalában.

Illés Béla előadása után többen üdvözölték Nexöt, aki a következőket mondotta:

— A kultúra igaz értelme az, hogy előreviszi a világot. Ezt a kultúrát az emberi kéz alkotja, a munka, amely az embert_ ki_ emelte az állatok világából és azóta is minden széppel és jóval gazdagítja az emberiséget. Nem igaz az a bibliai állítás, hogy „kezdetben volt a szó”. Ez csak olyan kitalálás, amivel a parázslók akarták bizonyítani felsőbbrendű voltukat. Ezzel szemben igaz az, amit Goethe és Marx állítottak: „Kezdetben volt a tett”. Mindennek az alapja az emberi cselekedet, a munka, amely maga a kultúra. Éppen ezért nagyon boldog vagyok, hogy engem, az író, a magyar munkások, sztahanovisták üdvözöltek, azok az emberek, akik kétkezük munkájával új élet kultúrájának alapjait rakják le. Ezután Réti László a Munkásmozgalmi Intézet igazgatója Nexö és népünk nagy vezetője, Rákosi Mátyás közti kapcsolatait ismertette.*

„Megint mindent tisztábban láttam”

Nexö és Rákosi Mátyás barátkozása még a huszas évek kezdetére esik. Megismerkedésükről Nexö így írt. 1934-ben:

„Rákosit nagyon szerettem- Többször találkoztam vele. Az egyik Komintern- kongresszus alkalmával, amikor Moszkvában voltam, telefonált, hogy látogassam meg. Akkor jött Olaszországból. Meleg elvtársi szeretettel fogadott. Ismertem Olaszországot, mint vándor, de a fasiszta Olaszországgal csak Rákosi ismertetett meg. Akkor láttam csak tisztán az összefüggéseket.

Később egyszer Németországban Weimarban, ismerősöket látok, ő és a fivére. Kalapot emelek nagy örömmel, de ő nem szól, csak a szemével hunyorít. Csak akkor értettem meg, hogy nem lett volna szabad megismernem, gyorsan tovább mentem. Este sikerült mégis összejönnünk. A vele való beszélgetés után megint mindent tisztán láttam. Erősebb lett a hitem, közelebb hozott a harchoz. “ A továbbiakban Réti László ismertette azt a harcot, amelyet Nexö folytatott Rákosi Mátyás megmentéséért. Nexö szavalt, amelyben megbélyegezte a magyar ellenforradalmi rendszert, a világon mindenütt meghallották és megszívlelték.

„Mindent meg kell mozgatni, hogy a nagyszerű embert, Rákosit kiszabadítsuk. Az egész világ színe előtt meg kell bélyegeznünk a magyar hőhérokat” — idézte Réti László Nexö egykori írását.¹⁸

Nexø magyarországi útja

Nexø 1950. február 26-án érkezett meg Budapestre. A látogatást a Kultúrkapcsolatok Intézete és a hivatal akkori elnöke, Mihályfi Ernő szervezte, méghozzá a Sztahanovisták Első Országos Tanácskozásának és az író nyolcvanadik születésnapjának tiszteletére. Másnap délből a hivatal épületében rendeztek ünnepséget az író tiszteletére. A Magyar írók Szövetsége nevében Gergely Sándor és Illés Béla írók üdvözltek a vendéget.

Február 27-én Nexø a Szikra Kiadó Sztálin úti (ma Andrássy út) klubhelységébe látogatott Illés Béla vendégeként.

Sokat olvastam Magyarországról, a magyar újjáépítésről, de amit itt rövid idő alatt láttam, messze meghaladja várakozásomat. Meggyőződésem: Ragyogó sikereiket annak köszönhetik, hogy a kommunisták vezették önöket. Én magam is kommunista vagyok. Nekünk, akik kapitalista államokban élünk, nagy szükségünk van az olyan szabad országok példájára, mint amilyen a mai Magyarország. Mi — hogy egy hasonlaltal éljek — olyanok vagyunk, mint a beteg, aki vitaminhiányban szenved. A népi demokrácia példája számunkra éltető vitamint jelent.¹⁹

Nagyon ravaszak ezek a kémek, de csak ravaszak és nem okosak. Ma már ahhoz, hogy valaki a reakció híve legyen, feltétlenül egy adag korlátoltság kelt. Mintha a fejük hátsó felén viselnék a szemüket: csak hátrafelé látnak, előre nem.²⁰

A *Szabad Nép* 1950. február 26-i száma beszámolt Nexø következő mondatairól is:

Beszél a dániai viszonyokról is. Arról a fordulatról, amely mostanában érlelődik a tömegek hangulatában. Nagy a változás az értelmiségben is: a dániai tanítók 10 százaléka tagja a Pártnak, sok mérnök, művész, tehetséges fiatal író — és hat egyetemi tanár. Az értelmiség egy ideig hitt az amerikai segítség csodatevő erejében. Ez a hit azonban egyre inkább elenyészik a válságjelenségek: a munkanélküliség, bércsökkenések, a drágaság nyers valósága láttán. A Szociáldemokrata Pártban lévő munkások lázadoznak vezetőik ellen, akik — mint Nexø elvtárs mondotta — minden cselekedetük előtt az amerikaiak intésére figyelnek.²¹

Nagy port kavart rögtönzött verse is, melyben a Dániába érkező brit Marshall-szállítmányokat kritizálta. Mióta Koppenhága elfogadta a Marshall-segélyt, Nexø az összes külföldi útján elismételte mondókáját.

Tejet, vaját, s más jót szállított az angoloknak Dánia,

S az ellenértékre valóban nem kellett sokat várnia.

Az angolok, mivel hogy őket a Marshall terve hatja át,

Eszerint küldtek egy tojóval egy szállítmány görkorsolyát.

Bosszúsán morogtak a dánok: — Uram, nem erről van ma szó,

19
nép nagy eredményeiről

Friss Ujság, 1950. február 28., Martin Andersen Nexø, a világhírű dán író a magyar

20

Szabad Nép, 1950. február 28., Martin Andersen Nexø Budapesten

21

Szabad Nép, 1950. február 26., Martin Andersen Nexø Budapesten

Úgy látom, hogy e korcsolya mind csupán ballábra való
— *Au jesz — bólintott rá az angol —, hisz ezt a kormány küldte ki,*
*S a kormányunknál az a helyzet, hogy két bal lába van neki!*²²

Február 28-án Nexø a csepeli Weiss Manfréd gyárban rendezett ünnepség díszvendége volt, ahol aznap ünnepelték meg az első egyéves terv lezárását. A *Viharsarok* című újság március 1-i száma arról számolt be, hogy az író Antal elvtárs üdvözölte, majd egyenesen Rákosi Máttyás mellett kapott helyet. Beszédében a sztahanovistákat, a munkásokat élte:

Hosszú életet éltem s mindennap dolgoztam valamit. Ilyen múlt után, 80-ik éve előtt egyszer csak az a meglepetés éri az embert, hogy hosszágiba veszik. Hát én nem tekintem magam hősnek. Aminthogy nem értek egyet azokkal az emberekkel, akik nagyon magasra értékelik az írókat. Nem indokolt dolog, hogy minket, írókat külön kultúrlényeknek tekintsenek, mint más embert. Ha a történelmet nézzük, a föld keletkezésétől máig azt kell látnunk, hogy nem a leírt szó, hanem a test vitte előre a világot, amint ezt Goethe és Marx tanítja. A munkáskéz viszi előre a világot, az emberiséget. A munkásság atlaszi vállán futunk mi, írók is előre...²³

Mivel a korabeli elsősorban csak azokról az információkról számolt be, melyek a pártpropaganda szempontjából fontosak voltak. Nem követték végig Nexø magyarországi tartózkodását, bár ennek valószínűleg ő is örült. Így sajnos nincs arról információnk, hol szállásolták el, vagy hogy hol járt két pártünnepség között, mint ahogy arról sincs, mikor utazott vissza Drezdába.

22 Friss Újság, 1950. március 1., *Martin Andersen Nexø, a világhírű dán író sztahanovisták és írók között*

23 Kis Újság, 1950. március 1., *A munkásság atlaszi vállán jutunk mi írók is előre... | Andersen Nexø a magyar írók és munkások között | Mit tett a világhím író Rákosi Máttyás életéért?*

Műveinek magyarországi fogadtatása

Nexø-nek összesen harmincat prózai műve és egy verse jelent meg magyar fordításban. Úgy vélem, a hirtelen támadt népszerűségnek valóban politikai okai is lehettek. Amikor a II. világháború véget ért, és kommunisták a szovjet megszálló erőkkkel együttműködve fokozatosan átvették a hatalmat az országban, a szép- és szakirodalmi alkotások nagy része szintén kezdett eltűnedezni a könyvesboltok és a könyvtárak polcairól. Minden reakciós, azaz a rendszerre veszélyesnek tartott mű a cenzúra áldozata lett. Az MDP agitátorainak keresnie kellett olyan írókat, akik megfeleltek a rendszer elvárásainak, és akinek a művei alkalmasnak bizonyultak a nép művelésére.

Nexø neve akkor már nem volt ismeretlen a magyar olvasóközönség számára. Először 1923-ban, tehát még Bethlen István kormánya alatt jelent meg *A muzikális malac* című regénye, melyet G. Beke Margit fordított magyarra. Ennek még nem volt politikai indíttatása. Nexø, bár egész életében szimpatizált a baloldallal, akkor még nem politizált nyíltan. Ez volt G. Beke Margit harmadik fordítása, és az első kettő szintén skandináv szerzők műve volt. Ezek Knut Hamsun *Új föld* című regénye, illetve Henrik Ibsen levelei voltak.

A muzikális malac sosem vált népszerűvé a magyar olvasók körében, ezáltal Nexø neve sem lett általánosan közismert. Ennek ellenére Hajdu Henrik 1930-ra lefordította egy újabb regényét, ez volt a *Frank-család*. Ez sem aratott átütő sikert. Ezután egészen a II. világháború végéig egyik hazai műfordító sem vette elő Nexø-t.

A fordulatot végül a *Ditte, Menneskebarn* hozta el. Hajdu Henrik, akit addigra már a skandináv irodalmak elsőszámú magyarországi fordítójaként tiszteltek, 1946-ra elkészítette a magyar változatot *Szürke fény* címmel.

Rövidre rá, 1948-ban G. Beke Margit megjelentette Nexø két kisregényét. A kötet *A sorsjáték* címmel jelent meg, mely az első kisregény címe. A mű jelentőségét jól mutatja, hogy Bernáth István 1990-es *Észak-európai népek irodalma* című kötetében is helyet kapott. A második kisregény címe *A szerencse*, mely a *Magyar Jövő* című újságban is megjelent 1949. júliusában.

Szintén G. Beke Margit fordította le Nexø második leghíresebb regényét, a *Pelle Erorbrerent*, azaz *A hódító Pelle*-t.²⁴ A mű két részletben jelent meg a Szikra Kiadó gondozásában 1950-ben. 1979-ben a Kossuth kiadó szintén kiadta a regényt.

Kálnoky László 1951-ben jelentette meg az *A vörös Morten (Morten hin Røde)* című regényt a Szépirodalmi Kiadó gondozásában. 1953-ban az *Elveszett nemzedék*-et is ők adták ki.

A felsorolt prózai műveken kívül Nexønek két verse is jelent meg magyarul. Az egyik a már említett *Tejet, vaját, s más jót szállított az angoloknak Dánia* kezdetű versike, melyet az író a budapesti tartózkodása alatt szavalt el, és melynek eredetisége nem bizonyított. A másik az *A fenséges csoda* című négystrófás vers, melyet Hajdu Henrik fordított magyarra, és az 1931. szeptember 1-i számában hozta le a budapesti *Unitárius értesítő*. A vers így szól:

„Effata ! Engedj fel!“

A süket előrebagyad
és a néma egyre lágyabb,
míg szívére ér a jel.
És már szól az egyik nyelve
és a másik füle hall —
hallja, hogy tüzével telve
zeng az áradt háladal.

„Effata ! Engedj fel!“ —

harsan szét a drága szózat,
míg csak a legriadósabb
lélek is magára lel!
Már nem kábít lomha lárma,
minden hang kifénylik itt —
ércigék zenéje vár ma,
tisztá láng és tiszta hit.

„Effata ! Engedj fel!“ —

ez az Úr szavának húga —
a tavasz szelében bűgva
szűz erdők csúcsára kel;
a tavasz esőjén rángva
büszke bükk nedvében ég; ez a
Nap rügybontó lángja :
Effata ! Megtört a jég !

„Effata ! Engedj fel!“ —

csattognak a titkos rúnák,
mintha angyalkürtök fújának,
hogyan elfűl rájuk a mell!
A halál képén kilágyul
a bukás dermedt bűje
és nyílt sírból száll világul
az örök Halleluja!²⁵

Bár a rendszerváltozás utáni magyar irodalomtudósok továbbra is elismerik Nexø jelentőségét, – leginkább a két nagyregénye miatt – a szemükben ma már csak egy a többi dán író közül. A XXI. századi, skandináv prózákat egybegyűjtő antológiák közül már nem is mind emlékszik meg róla. A verses antológiák közül egyik sem.

A Ditte, Menneskebarn

Leghíresebb regénye, a *Ditte, Menneskebarn* tizenhárom magyar nyelvű kiadást élt meg.

- 1947 (I-II.) (Szürke fény) (Szikra, Budapest, ford. Hajdu Henrik)
- 1948 (Szürke fény) (Szikra, Budapest, ford. Hajdu Henrik)
- 1949 (Szürke fény) (Szikra, Budapest, ford. Hajdu Henrik)
- 1956 (Szürke fény) (Új Magyar Könyvkiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1961 (Szürke fény) (Magyar Helikon, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1963 (Szürke fény) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1965 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1968 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1971 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1972 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1975 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1980 (I-II.) (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1993 (Szürke fény) (Aldina Könyvkereskedő és Kiadó Kft., Bp., ford. Jánosy István)

Miután a regény 1921-ben megjelent Dániában, még huszonhat évet kellett várni a magyarországi kiadásra, Hajdu Henrik fordításában. Az első három kiadás szorosan követi egymást. Első ízben 1947-ben jelent meg magyarul, de a következő két évben újra és újra kiadták.²⁶

Ez a regény nem csak itthon, hanem Dániában és Európa más országaiban is Nexø legismertebb regényének számít. Kikerülhetetlen sarokköve az író életművének, G. Beke Margit és Hajdu Henrik azonban mindeddig nem kerítették sort arra, hogy átöltessék magyarra. Talán ez a mű jelenthette Hajdu Henrik alkalmazkodását az új rendszerhez.

Felmerül a kérdés, vajon az akkori, MDP-hű irodalomkritika tanítóregénynek szánta-e regényt? Ditte Mand a szocialista nőideál számos eszményét megtestesíti. Törvénytisztelő, becsületes állampolgár, aki éjt nappallá téve dolgozik, hogy az általa nevelt három gyermeket el tudja tartani. Mindezt úgy, hogy kettő nem is a sajátja. A sors nem adott neki esélyt, egy gyilkos anya törvénytelen lányaként az egész világ ellene volt. Amikor végre esélye volt javítani a sorsán, a kapitalista szörny, akitől varrógépet rendelt, megfosztotta egyetlen reménységétől. Végül éppen a nyomor okozta az ő, illetve nevelt fia halálát is.

Ám Ditte Mand sem tökéletes. Két gyermeket szült, mindkettőt házasságon kívül. Az elsőt egy olyan párnál hagyta, akitől ő maga is félt, és akik már más korábbi magzataikat is elhajtották.²⁷

26 Csúr Gábor Attila: Henrik Hajdus (1890-1969) i udbredelsen af det 19. og 20. århundredes danske litteratur i Ungarn. Eötvös Loránd University, Budapest, 2017.

27 Martin Andersen Nexø: Szürke fény. Fordította: Jánosy István. Új Magyar Könyvkiadó, Budapest, 1956. 362. o.

Koppenhágába érve Ditte szoptatós dajka lesz egy olyan árvaházban, ahol üzletszerűen végeztek a nem kívánt gyerekekkel. Miután elszökött az intézményből, szolgálólánynak állt, ám munkahelyeit sorra elhagyta. Közben bálókba jár, ki-kimarad éjszakánként. Miután végre révbe ért egy kedves, kommunista elveket valló családnál, viszonyba kezd a családapával. Végül beleszeret egy olyan fiúba, aki sokat iszik, hébe-hóba van csak munkája, s végül egy átmulatott éjszaka után a csatornába fullad. Ditte a hátralevő életét nyomorban éli le.

Ez a fajta életút aligha nyerhette el a Rákosi-éra elitjének tetszését. Nem ilyesfajta elveket kívántak a nebulók, különösen a fiatal lányok fejébe vésni. Ám az jó lecke lehetett számukra ha látják: *„Ez Dánia! Ez a nyugati fertő! Még egy ilyen kötelességtudó, szorgalmas lánynak sem adják meg esélyt a túlélésre, mint Ditte! Az ilyen lányokat tévútra viszik, majd a nyomorba taszítják! Ilyen életet akartok magatoknak?*

Nexø a regény megírása során nem félt tollba fojtani politikai nézeteit. A kis Peter temetése már a népi akarat, a forradalmi hangulat betetőzése. Ma már bizarrnak hat, ahogyan a politika a maga céljaira használja fel egy ártatlan gyermek temetését. Ennek ellenére Nexø éppen hogy pozitív hatást akart vele elérni. Peter és Ditte is a munkásmozgalom mártírjai lesznek, akiknek a halála végre felnyithatja a hatalom szemét az egyszerű ember tragédiájára.

A *Szürke fény* nagy sikernek bizonyult, hiszen három egymást követő évben is kiadták. Néhány évvel később elkészült Jánosy István változata, mely első ízben 1956-ban, két évvel Nexø halála után jelent meg. Az 1960-as éveket egyfajta nyitás jellemezte. Miután véget ért a forradalom utáni vérontás, a Kádár-rendszer agitátorai készek érezték a helyzetet arra, hogy enyhítsenek a cenzúrára. Ekkoriban több nyugati szerzővel is megismerkedtek a magyar olvasók. Ezt a korszakot az irodalom és a kultúra fellendülése jellemezte. Ennek ellenére a *Szürke fény* népszerűsége nem csökkent. A Jánosy-féle fordítás 1963-ban jelent meg ismét, majd legközelebb 1965-ben. Ekkor azonban már új név alatt adták ki. Az új cím *Ditte, az ember lánya* volt. Ez szinte tükörfordítása az eredeti címnek. (A szó szerinti fordítás így hangzik: *Ditte, az embergyerek*) 1980-ig további öt alkalommal jelent meg, majd utoljára 1993-ban.

Annak az elméletnek, hogy a *Ditte, Menneskebarn* csupán a politikai agitáció és cenzúra révén lett ilyen sok alkalommal kiadva, ellentmond a tény, hogy egy 1993-as kiadást is megért. Tehát négy évvel a rendszerváltozás, és 13 évvel a legutóbbi, 1980-as kiadás után még mindig volt rá kereslet. Ezt a változatot az Aldina Könyvkereskedő és Kiadó Kft. adta ki Budapesten, de eltérve a hagyományoktól. Az 1965 és 1980 közti hat kiadás mind a Jánosy István-féle fordítást tartalmazta, és a tükörfordítással átvett *Ditte, az Ember lánya* címet viselte. Az Aldina Kiadó 1990-ben ismételtén a Jánosy-fordítást adta közre, azonban a régi címen, mely *A szürke fény* volt. Ez volt a könyv utolsó kiadása.

Összehasonlítás más skandináv írókkal

Összehasonlítva más skandináv írókkal ez a fajta népszerűség valóban meglepő, legalábbis a korszakban. Nem volt még olyan dán író, akinek annyi műve jelent volna meg a korszakban. Nem volt még olyan dán író, akinek valamely regénye ilyen sok kiadásban jelent volna meg, méghozzá egymást követő években (1947, 1948, 1949, majd 1971 és 1972).

Henrik Pontoppidan a dán realizmus legjelentősebb alakja, akit Nexø a tanítómesterének hívott.²⁸ Már 1919-ben megjelent az első magyar nyelvű átírata, ez a *Mártha, az ördög leánya* című regény volt, és Schöpflin Aladár fordította le. 1928-ban jelent meg az író leghíresebb regényre, a *Lykke-Per*, azaz a *Szerencsés Péter*, a már említett Hajdu Henrik fordításában. Hajdu Henrik 1929-ben lefordította a *Thora van Dekent*, majd harminc évre félretette Pontoppidan műveit. 1961-ben lefordította az *Ígéret földjét*, majd 1966-ban a *Halottak országát* is. Azóta nem jelent meg magyar nyelvű Pontoppidan-fordítás.²⁹

Johannes Vilhelm Jensen 1944-ben kapott irodalmi Nobel-díjat. A magyar olvasóközönség 1913-ban találkozott először a nevével. Maga Karinthy Frigyes fordította le a *Madame D’Ora*, azaz D’Ora asszony című regényt. 1918-ban, majd 1930-ban is jelent meg elbeszélésgyűjteménye, majd hetven évig egy hazai fordító sem vette elő a műveit. 2000-ig kellett várni, amíg lefordították a leghíresebb Jensen-regényt. V. Tóth László fordította le a *Kongens Fald*, azaz *A király bukása* című művét a pomázi Kráter Műhely Egyesület gondozásában.³⁰

Karen Blixenre elsősorban a *Den afrikanske Farm*, azaz a *Volt egy farmom Afrikában* című remekműve miatt emlékezünk. A regényt 1947-ben fordította magyarra Baráth Béla, majd a magyar fordítók negyven évre megfeledkeztek róla. Végül 1987-ben Gy. Horváth László ismét lefordította a művet, majd tíz évre rá Kertész Judit megjelentette a *Halhatatlan történet* című regényt. 1998 és 2012 még hat művet fordították le magyarra, ebből ötöt Kertész Judit.

Knut Hamsun gyorsan elfeledték a világháború után. Úgy G. Beke Margit, mint Hajdu Henrik is fordított Knut Hamsun regényeket. Bár Hamsun tartják az egyik, ha nem a legnagyobb norvég írónak, a világháború után kiteszített lett mind hazájában, mind külföldön, miután részt vállalt a Quisling-rendszerben. 1945 és 1989 között alig lehetett róla hallani Magyarországon.

Selma Lagerlöf, aki 1909-ben kapott irodalmi Nobel-díjat, szintén hasonló sorsra jutott. Bár ő semmilyen részt nem vállalt a politikában, és 1940-ben elhunyt, a szocialista Magyarországon feledésbe merült a neve. Míg 1920 és 1945 között műveinek tíz fordítása jelent meg Magyarországon, addig 1945 és 1989 között kettő.³¹

Ugyanakkor nem minden északi író neve merült feledésbe. Számos olyan szerző akad, akiknek a műveit – ha nem is nagy számban, de – lefordították a korszakban. Egyikük egy izlandi Halldór Laxness volt, aki 1955-ben kapott irodalmi Nobel-díjat. Bár csak hat művét fordították le magyarra, ebből ötöt 1955 és 1965 között. (Az utolsóra 2004-ben került sor, ez volt az *Kristnihald undir Jökli*, azaz Kereszténység a Gleccser aljában, Schütz J. István által.

28 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 36. o.

29 Magyar Hírlap, 1929. október 3. Pontoppidan: Thora Van Deken

30 Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexø. f. Gellért György. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. 26. o.

31 http://literatura.hu/irok/xxszazad/euproza/selma_lagerlof.htm | Utolsó belépés: 2022. 05. 03. 0:05.

Pär Lagerkvistet Selma Lagerlöf mellett a legnagyobb svéd írók közt tartják számon, ennek ellenére Magyarországon kevesen ismerik a nevét. Huszónkét regénye közül mindössze három jelent meg magyarul, azaz *A hóhér*, a *Barabás*, és *A törpe*. Ezek egy kötetben jelentek meg előbb 1967-ben, majd 1971-ben megint.

Eyvind Johnson 1974-ben kapott Nobel-díjat. 1976-ban két regénye is megjelent magyarul, a *Rózsák és lángok*, illetve az *Odüsszeusz hazatér*. Két évvel később megjelent a *Kegyes urunk*, *Carolus*. A *Rózsák és lángok* könyvet 2000-ben újra kiadták.

Harry Martinson Eyvind Johnsonnal együtt kapott Nobel-díjat. Neki is három regénye jelent meg magyarul. A *Messzi volt Klockrike* és a *Virágzik a csalán* 1977-ben, emellett az *Úton a tenger felé* 1986-ban. Emellett számos verse jelent meg különböző antológiákban (Hajdu Henrik: *Skandináv költők*, 1964; Bernáth István: *Skandináv költők antológiája*, 1967; Bernáth István: *Észak-európai népek irodalma*, 1970)

Knut Hamsun politikai okokból száműzte a magyar könyvpiac. Ez Európa többi országára is igaz volt, beleértve Norvégiát. De a felsorolt írók többségének a művei politikailag korrektek voltak. Nincsen észszerű oka annak, hogy a magyar fordítók mindannyiukat elfeledték, és csak Nexø létezett számukra.

A propaganda sokat tett ahhoz, hogy Nexøt Magyarországon is hírnevet tudott szerezni. Hiszen a Kelet nagy barátja. Egy olyan dán író, aki az NDK-t választotta a kapitalista, burzsoá Dánia helyett. A másik ok jóval prózaibb. Nexø művei – vonatkozik ez mind a verseire, mind a prózára – nem bírnak rejtett jelentéssel. Olvasásuk egyszerű, nem igényel semmilyen előismeretet. Iskolai kötelező olvasmánynak tökéletes. Mondandójuk sokkal könnyebben megérthető, mint más európai hírű skandináv regényíróké. A Rákosi-, majd a Kádár-korszak is kedvezett a proletáríróknak, akik anélkül is sikeresekké válhattak, hogy voltak olyan iskolázottak lettek volna, mint nyugati társaik. Legtöbbjüket nem is lehet valamilyen irányzathoz sorolni; mind megmaradtak a népi realizmus talaján, a parasztság és a munkásság hangjaként. Ilyen írók voltak Illés Béla, Veres Péter és Rideg Sándor is. Nexø életútjában és stílusában is nagyban hajazott a korabeli magyar irodalom nagyjaihoz. Továbbá a tény, hogy Nexø sokat foglalkozott a parasztság helyzetével, szimpatikussá tette őt a magyar dolgozók körében, akik közül a legtöbben maguk is a mezőgazdaságban dolgoztak.

Nexø magyarul megjelent műveinek listája

- A muzikális malac. Emlékgék a lángelme fölött; ford. Beke Margit; Népszava Kiadó, Budapest, 1923
- A Frank-család. Regény; ford. Hajdu Henrik; Népszava Kiadó, Budapest, 1930.
- Szürke fény, 1-2.; ford. Hajdu Henrik; Szikra, Budapest, 1947
- 1948 (Szürke fény) (Szikra, Budapest, ford. Hajdu Henrik)
- 1949 (Szürke fény) (Szikra, Budapest, ford. Hajdu Henrik)
- 1956 (Szürke fény) (Új Magyar Könyvkiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1961 (Szürke fény) (Magyar Helikon, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1963 (Szürke fény) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1965 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1968 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1971 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1972 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1975 (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1980 (I-II.) (Ditte, az ember lánya) (Európa Kiadó, Budapest, ford. Jánosy István)
- 1993 (Szürke fény) (Aldina Könyvkereskedő és Kiadó Kft., Budapest, ford. Jánosy István)
- Sorsjáték. Két kisregény; ford. G. Beke Margit; Szikra, Bp., 1948 (Szikra regénytár)
- Sorsjáték (Az Észak-európai népek irodalma : válogatás az izlandi, faeröeri, norvég, svéd és dán irodalomból kötetben)
- A szerencse (Magyar Jövő, 1949. július (48. évfolyam, 152-177. szám) | Arcanum Digitális Tudománytár)
- Hódító Pelle
- 1950 (Szikra, Budapest, fordította Beke Margit)
- 1979 (Kossuth, Budapest, fordította Beke Margit)
- A vörös Morten. Regény; Szépirodalmi Kiadó, fordította Kálnoky László Budapest, 1951
- Elveszett nemzedék. ford. Kálnoky László; Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1953
- Emlékeim. Regény; ford. Rényi Ervin; Szépirodalmi, Budapest, 1951
- Az üres helyek utasai. Karcolatok és novellák; ford. G. Beke Margit; Atheneum Kiadó, Budapest, 1961
- Az üres helyek utasai
- Híven mindhalálig

- Testvérgyilkos	- Strøm, a bűvár
- Falábú Bigum	- Pünkösdi királyság
- Fekete madarak	- A tűzfal
- Haláltánc	- Kenyér
- Röpke nyár	- Különös találkozás
- A szerelem gyermeke	- Vándormadarak
- Az ítélet	- A bábu
- A szeméttelp kincse	- Az udvarok énekesmadara
- A szabadság tündére I.	- Erős János és a vörös zászló
- Bérfizetés	- A Szabadság tündére II.
- Ann' Mari utazása	- Musztafa
- A bolond	
-
- Keserű-édes ifjúság; fordította G. Beke Margit; Gondolat Kiadó, Budapest, 1972
 - Dangaardi emberek (Németh László fordította) (tartalmazza: Színjátszók műsora. - Bp. : Gondolat Könyvkiadó, 1968. - 5-70. p.)
 - Amikor én első osztályos voltam... Család és Iskola, 1953 (4. évfolyam, 1-4. szám)

Szakirodalom:

- Csűr Gábor Attila: Henrik Hajdus (1890-1969) i udbredelsen af det 19. og 20. århundredes danske litteratur i Ungarn. Eötvös Loránd University, Budapest, 2017.
- Alekszandr Dimsic: Martin Andersen Nexő (Gellért György fordítása). Művelt nép Könyvkiadó, Budapest, 1953.
- Wimmer Imre: Martin Andersen Nexő In. Dunántúl Magazin, II. évfolyam 4. szám. 1953. – Látóhatár sorozat.
- Rákosi élete. Szerkesztette: Györffy János. Magyar Munkásmozgalmi Kiadó - Szikra Kiadó, Budapest, 1950.

Szépirodalom:

- Martin Andersen Nexő: Emlékeim (Rényi Ervin fordítása). Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1951.
- Martin Andersen Nexø: Szürke fény. Fordította: Jánosy István. Új Magyar Könyvkiadó, Budapest, 1956.
- Martin Andersen Nexő: Az üres helyek utasai (G. Beke Margit fordítása). Atheneum Kiadó, Budapest, 1961.
- Martin Andersen Nexő: A sorsjáték (G. Beke Margit fordítása) In: Észak-európai népek irodalma. Szerkesztette: Bernáth István. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.
- Martin Andersen Nexő: Keserű-édes ifjúság (G. Beke Margit fordítása). Gondolat Kiadó, Budapest, 1972.

Cikkek:

- *Magyar Hírlap*, 1929. október 3., *Pontoppidan: Thora Van Deken*
- Unitárius Értesítő, 1931. szeptember 1., *A fenséges csoda*
- *Kanadai Magyar Munkás*, 1934. szeptember 7., *Martin Andersen Nexő Rákosi Mátyásért*
- *Szabad Szó*, 1950. február 26., *Martin Andersen Nexő Budapesten*
- *Szabad Szó*, 1950. március 1., „Erősebb lett a hitem, közelebb hozott a harchoz”

Rákosi Mátyás és Andersen Nexő kapcsolatai

- *Szabad Nép*, 1950. február 28., *Martin Andersen Nexő Budapesten*
- *Viharsarok*, 1950. február 28., *Martin Andersen Nexø, a nagy dán író megérkezése*
- *Kis Ujság*, 1950. március 1., *A munkásság atlaszi vállán jutunk mi írók is előre... |*

Andersen Nexő a magyar írók és munkások között | Mit tett a világhím író Rákosi Mátyás életéért?

- *Friss Ujság*, 1950. február 28., *Martin Andersen Nexő, a világhírű dán író a magyar nép nagy eredményeiről*
- *Friss Ujság*, 1950. március 1., *Martin Andersen Nexő, a világhírű dán író sztahanovisták és írók között*
- *Dunántúl*, 1953, 4. szám. *Martin Andersen Nexő*
- *Háy Gyula: Martin Andersen Nexő (nekrológ) In. Élet és irodalom*, 1954. június 5.
- *Berlindske.dk, Michael Kuttner: Egy férfi, aki vörösnek látta a világot (En mand ser så rødt)*, 2004.

<https://www.berlindske.dk/kultur/en-mand-der-saa-roedt> | *Utolsó belépés: 2022. 05. 03. 0:30.*

- *Chris Chant: Operation 'Weserübung' – The German Seizure of Denmark and Norway*

<https://cmchant.com/operation-weserubung-the-german-seizure-of-denmark-and-norway/> | *Utolsó belépés: 2022. 05. 01. 19:42.*